

WAG.050.1.10.2023.MS

Warszawa, 18 października 2023 r.

Pan
dr hab. Marcin Wiącek, prof. ucz. UW
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo z 6 października br. (sygn. VII.7031.30.2023.AT) przedstawiam poniżej stanowisko Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w sprawach poruszonych w ww. piśmie. W odpowiedziach na pytania, które zostały sformułowane w ostatnim akapicie ww. pisma, pozwolę sobie jednocześnie odnieść się do kilku zasadniczych kwestii z argumentacji, która te pytania poprzedza. Za konieczne uznałem również zwrócenie uwagi na kilka stwierdzeń zawartych w piśmie, które stanowią tak dalece idące uproszczenie rzeczywistości, że mogłyby prowadzić do zniekształcenia czy wręcz zafałszowania jej obrazu.

Stan prawny

Kwestie dotyczące sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych m.in. egzaminu maturalnego regulują trzy główne akty prawne, tj.:

- 1) ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2022 r. poz. 2230, z późn. zm.); dalej: *uso*

- 2) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 kwietnia 2009 r. w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na egzaminatorów, sposobu prowadzenia ewidencji egzaminatorów oraz trybu wpisywania i skreślenia egzaminatorów z ewidencji (Dz.U. z 2015 r. poz. 1305, z późn. zm.); dalej: *rozporządzenie o szkoleniach egzaminatorów*
- 3) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 sierpnia 2019 r. w sprawie warunków wynagradzania egzaminatorów za udział w przeprowadzaniu egzaminów oraz nauczycieli akademickich za udział w przeprowadzaniu części ustnej egzaminu maturalnego (Dz.U. poz. 1648, z późn. zm.); dalej: *rozporządzenie o stawkach*.

Zgodnie z zasadami określonymi w art. 44zuz *uso* prace egzaminacyjne sprawdzają i oceniają egzaminatorzy wpisani do ewidencji egzaminatorów prowadzonej w każdej okręgowej komisji egzaminacyjnej (OKE), wyznaczeni przez dyrektora danej OKE. Egzaminatorzy tworzą zespół egzaminatorów, a dyrektor OKE – spośród członków każdego zespołu – wyznacza jego przewodniczącego. Z egzaminatorami dyrektor danej OKE zawiera – na podstawie art. 9c ust. 10 *uso* – umowy cywilnoprawne określające zakres ich obowiązków oraz wysokość wynagrodzenia, która z kolei określona jest w *rozporządzeniu o stawkach* w postaci kwoty za sprawdzenie i ocenienie jednej pracy egzaminacyjnej (w przypadku części pisemnej egzaminu maturalnego). Należy zwrócić uwagę, że egzaminatorzy *nie* są pracownikami okręgowych komisji egzaminacyjnych w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy*¹.

W systemach egzaminacyjnych różnych krajów określone są różne warunki, jakie musi spełniać osoba, aby sprawdzać i oceniać prace egzaminacyjne. W większości przypadków – w tym w Polsce – egzaminator danego egzaminu musi być jednocześnie nauczycielem przedmiotu, z zakresu którego egzamin jest przeprowadzany. Przepisy prawa oświatowego w Polsce określają, że egzaminator egzaminu maturalnego (zgodnie z art. 9c ust. 3 *uso*) musi m.in.:

- 1) posiadać kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole ponadpodstawowej albo być nauczycielem akademickim specjalizującym się w dziedzinie, z którą są związane zajęcia edukacyjne wchodzące w skład egzaminu
- 2) posiadać co najmniej 3-letni staż pracy dydaktycznej uzyskany w okresie 6 lat przed złożeniem wniosku o wpis do ewidencji

¹ [Dz.U. z 2023 r. poz. 1465.](#)

- 3) ukończyć z wynikiem pozytywnym szkolenie dla kandydatów na egzaminatorów organizowane przez OKE, zakończone egzaminem, zgodnie z zasadami określonymi w *rozporządzeniu o szkoleniach egzaminatorów*.

Dodatkowo – na podstawie art. 9c ust. 5 pkt 2 lit. a *uso* – wywodzi się, że wszyscy egzaminatorzy mają obowiązek uczestniczyć w okresowych szkoleniach egzaminatorów organizowanych przez OKE.

Z przywołanych wyżej przepisów oraz z innych przepisów *uso*, m.in. art. 9d ust. 3, wynika struktura oraz zasadnicza procedura oceniania prac egzaminacyjnych, tzn.

- 1) każdą pracę egzaminacyjną ocenia **jeden nauczyciel lub nauczyciel akademicki** (praktyka pokazuje, że nauczycieli akademickich jest w grupie egzaminatorów niewielu), będący egzaminatorem wpisanym do ewidencji OKE, który jako kandydat na egzaminatora ukończył szkolenie zakończone egzaminem oraz, jako egzaminator, uczestniczył w szkoleniu egzaminatorów organizowanym przez OKE (szerzej piszę o tym w dalszej części pisma)
- 2) egzaminatorzy pracują w zespole egzaminatorów, któremu przewodniczy egzaminator wyznaczony przez dyrektora OKE
- 3) praca zespołów egzaminatorów jest organizowana przez okręgowe komisje egzaminacyjne, których eksperci przedmiotowi – zgodnie z art. 9c ust. 2 pkt 1 *uso* – nadzorują proces sprawdzania i oceniania, co zgodnie z przyjętymi dobrymi praktykami wiąże się z konsultowaniem problematycznych rozwiązań zdających oraz rozstrzygnięciem ewentualnych wątpliwości przewodniczących oraz egzaminatorów
- 4) całość procesu oceniania jest nadzorowana – zgodnie z art. 9d ust. 3 – przez ekspertów przedmiotowych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, którzy określają zasady oceniania rozwiązań zadań (art. 9a ust. 2 pkt 2 *uso*) oraz – zgodnie z przyjętymi dobrymi praktykami – konsultują najbardziej problematyczne rozwiązania zdających oraz, często w konsultacji z ekspertami zewnętrznymi, w tym nauczycielami akademickimi, rozstrzygają ewentualne wątpliwości ekspertów przedmiotowych OKE, przewodniczących zespołów egzaminatorów, egzaminatorów-weryfikatorów i egzaminatorów. Celem tych dodatkowych działań jest podniesienie rzetelności sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych.

Należy zauważyć, że ani ustawa o systemie oświaty, ani inny akt normatywny *nie przewidują* innych mechanizmów kontrolnych bądź weryfikacyjnych *na etapie sprawdzania* prac egzaminacyjnych. Choć możliwych rozwiązań organizacyjnych lub technicznych jest co najmniej kilka (np. sprawdzanie każdej pracy – w całości lub części – przez dwóch egzaminatorów oraz przez trzeciego egzaminatora w przypadku rozbieżności [rozwiązanie stosowane np. na Litwie]; sprawdzanie każdej pracy egzaminacyjnej przez nauczyciela w szkole, a następnie sprawdzanie wybranego odsetka prac przez egzaminatorów zewnętrznych [rozwiązanie stosowane np. w Austrii] – każde z własnymi plusami i minusami), **przepisy prawa oświatowego w Polsce przewidują sprawdzenie pracy egzaminacyjnej przez jednego egzaminatora oraz – w przypadku egzaminu maturalnego – dwuinstancyjną ścieżkę odwoławczą po ogłoszeniu wyników**. Ścieżka ta obejmuje:

- 1) odwołanie do dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej (art. 44zzz *uso*), który zleca ponowne sprawdzenie pracy w zakresie określonym przez zdającemu innemu egzaminatorowi niż egzaminator, który sprawdzał daną pracę jako pierwszy, a następnie
- 2) odwołanie do Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego przy dyrektorze CKE (art. 9ca–9cc *uso* oraz art. 44zzz *uso*), którego członkowie (dwóch niezależnych arbitrów wpisanych na listę prowadzoną przez Ministra Edukacji i Nauki) dokonują ponownej oceny rozwiązań zadań, których odwołanie zdającego dotyczy.

Pomimo braku określonych w przepisach prawa mechanizmów kontrolnych lub weryfikacyjnych na etapie sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych, Centralna Komisja Egzaminacyjna – kierując się dobrymi praktykami – każdego roku określa taki mechanizm w *Procedurze organizowania i przeprowadzania oceniania przez egzaminatorów prac* danego egzaminu (dalej: *Procedura*). Mechanizm ten przewiduje sprawdzenie określonego w *Procedurze* odsetka prac egzaminacyjnych przez egzaminatora-weryfikatora, który pracuje w danym zespole egzaminatorów lub w danych zespołach egzaminatorów pod kierunkiem przewodniczącego, co umożliwia porównanie oceny tej samej pracy przez dwóch niezależnych egzaminatorów (egzaminatora oraz egzaminatora-weryfikatora). Odsetek prac sprawdzanych przez egzaminatorów-weryfikatorów oscyluje w przedziale 8–10% wszystkich prac egzaminacyjnych, w zależności od m.in. liczby zdających oraz środków, które są przekazywane do dyspozycji CKE jako beneficjenta II stopnia. Należy mieć świadomość, że koszty sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych – choć wciąż uznawane za

niezadowalające na poziomie wynagrodzeń indywidualnych egzaminatorów – nie są bagatelne. W przypadku tylko egzaminu maturalnego w 2023 r. przekroczyły one 58 000 000 zł. Dziesięcioprocentowy odsetek prac poddanych podczas sprawdzania weryfikacji stanowi ogromny wysiłek finansowy dla budżetu CKE i OKE oraz wyzwanie związane z pozyskaniem tych środków każdego roku. Pomimo tego każdego roku – świadomi korzyści wynikających ze stosowania takiego lub podobnych mechanizmów – wysiłek taki jest podejmowany, a stosowne rozwiązanie wdrażane w życie.

Podkreślić również należy, że jeżeli po przeprowadzeniu autoewaluacji sprawdzania i oceniania prac w danym roku eksperci CKE i OKE zauważą, że możliwe jest wprowadzenie rozwiązania, które mogłoby – przy przestrzeganiu określonych wyżej ograniczeń – przyczynić się do podniesienia jakości oceniania, działania takie są podejmowane. Na przestrzeni lat 2015–2023 wdrożonych zostało kilka zasadniczych zmian w *Procedurze*, w tym m.in.:

- 1) wprowadzenie trzech rodzajów weryfikacji, w zależności od celu oraz czasu jej przeprowadzania, tj. weryfikacji wstępnej, kontroli bieżącej oraz weryfikacji technicznej
- 2) wprowadzenie możliwości sprawdzania i oceniania przez egzaminatora-weryfikatora prac egzaminacyjnych w całości bądź w zakresie zadań określonych przez zespół krajowy, bądź w trybie „łączonym”, tj. część arkuszy oceniana w całości, część w zakresie określonych zadań, dzięki czemu weryfikacji poddawana jest większa liczba arkuszy w zakresie zadań najbardziej problematycznych, w których doświadczenia lat ubiegłych wykazały największe rozbieżności w ocenianiu pomiędzy egzaminatorami, np. wypracowanie w przypadku języka polskiego, zadania dotyczące eksperymentów w przypadku egzaminu z biologii
- 3) wprowadzenie możliwości weryfikowania przez ekspertów OKE liczby punktów przyznanych przez egzaminatorów przed terminem wydania zdającym dokumentów.

Proszę przyjąć powyższe informacje jako pierwszą część odpowiedzi na zadane przez Pana pytanie odnośnie „podjęcia [przez CKE] działań w celu poprawy systemu oceny prac”. Działania nakierowane na osiągnięcie tak określonego celu **są podejmowane przez CKE i OKE stale, każdego roku, w ramach wyznaczonych przez obowiązujące przepisy prawa oświatowego oraz środków finansowych przyznanych w ustawie budżetowej na funkcjonowanie systemu egzaminów zewnętrznych**. Ograniczenia budżetowe oraz wynikające z nich ograniczenia

organizacyjne i konieczność priorytetyzacji działań są faktem nieobcym żadnej instytucji administracji publicznej, o czym świadczy chociażby informacja o działalności RPO w 2021 r.² Niemniej jednak – podobnie jak w przypadku działalności Biura, któremu Pan przewodniczy – dokładamy wszelkich starań, aby dostępnymi środkami podnosić jakość realizowanych przez CKE i OKE zadań, o czym szerzej piszę poniżej.

Przygotowanie egzaminatorów do oceniania prac w 2023 r. Nadzór nad pracą egzaminatorów podczas sesji

Pytania, które kieruje Pan w piśmie, dotyczą zagadnień ogólnych, jednak w treści samego pisma przywołuje Pan doniesienia medialne dotyczące przede wszystkim kwestii związanych z egzaminem maturalnym w Formule 2023 z języka polskiego. Mogę jedynie wyrazić niepokój, że *doniesienia medialne o jednym egzaminie z jednego przedmiotu* stają się przesłanką do podania w wątpliwość rzetelności przygotowania i pracy *wszystkich* egzaminatorów. Wydaje się, że wnioskowanie o stanie *ogółu* na podstawie dość jednostronnej *oceny wycinka* zakresu działalności dużej – bo ok. 25-tysięcznej – grupy specjalistów może prowadzić do sądów nadmiernie krzywdzących lub zbyt optymistycznych oraz przekonań idących nazbyt daleko w stopniu uogólnienia. W dalszej części pisma przedstawię informacje dotyczące działań podjętych przez CKE oraz OKE, aby przygotować egzaminatorów do oceniania prac egzaminu maturalnego w 2023 r., ze szczególnym uwzględnieniem egzaminu z języka polskiego.

Okręgowe komisje egzaminacyjne, we współpracy z CKE, dołożyły wszelkich starań i podjęły wszystkie możliwe działania, aby przygotować odpowiednią liczbę egzaminatorów do sprawdzania prac egzaminu maturalnego w Formule 2023, w tym egzaminu maturalnego z języka polskiego. Od września 2021 r. (pomimo obowiązującego w kraju stanu pandemii) do kwietnia 2023 r. prowadzone były przez OKE szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów oraz sesje doszkalające dla egzaminatorów. W efekcie tych działań w ewidencji egzaminatorów wszystkich okręgowych komisji egzaminacyjnych przed rozpoczęciem egzaminu maturalnego w maju 2023 r. wpisanych było ponad 25 000 egzaminatorów egzaminu maturalnego w Formule 2023 z wszystkich przedmiotów, w tym ponad 9 500 egzaminatorów

² <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-informacja-o-dzialalnosci-2021-sejm>

egzaminu maturalnego z języka polskiego. Wszystkie te osoby uczestniczyły w kilkudziesięciogodzinnym szkoleniu, podczas którego zapoznawały się z zasadami oceniania rozwiązań zadań określonymi w *Informatorach* o egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2022/2023 oraz ćwiczyły ocenianie przykładowych prac.

Określona wyżej liczba przeszkolonych egzaminatorów umożliwiła – pomimo medialnych apeli niektórych przedstawicieli środowiska polonistów o niezgłaszanie się do sprawdzania prac egzaminacyjnych, powielanych w mediach społecznościowych – powołanie wystarczającej liczby zespołów egzaminatorów do sprawdzenia i ocenienia prac egzaminacyjnych egzaminu maturalnego w Formule 2023 (ogółem 15 498 egzaminatorów, pracujących w 886 zespołach w 444 ośrodkach oceniania, w tym w przypadku języka polskiego w Formule 2023: 3 630 egzaminatorów, pracujących w 200 zespołach egzaminatorów w 77 ośrodkach oceniania). Łącznie z egzaminatorami sprawdzającymi prace egzaminu maturalnego w Formule 2015 liczba egzaminatorów wyznaczonych przez dyrektora OKE do sprawdzania prac egzaminacyjnych w 2023 r. nie odbiegała od liczb w latach ubiegłych. Niezaprzeczalnym jest jednak zauważalny spadek zainteresowania pełnieniem funkcji egzaminatora, wynikający przede wszystkim z niezadowolającej – zdaniem części egzaminatorów – wysokości stawki za sprawdzenie i ocenienie jednej pracy egzaminacyjnej, ale również m.in. z zastrzeżeń do terminów, w jakich odbywa się sprawdzanie (praca w kolejne weekendy), lub kontestowania przez danego egzaminatora danej formuły egzaminu maturalnego z danego przedmiotu. CKE oraz OKE zawsze analizują uwagi merytoryczne zgłaszane przez egzaminatorów, wdrażając – jeżeli jest to konieczne – niezbędne modyfikacje. Czynione są również wszelkie możliwe starania, aby zapewnić egzaminatorom odpowiednie warunki pracy, jednak ani CKE, ani OKE nie mają wpływu na wysokość stawek, jakie przysługują egzaminatorom za sprawdzenie i ocenienie pracy egzaminacyjnej (o czym szerzej piszę w dalszej części pisma).

Podkreślenia wymaga fakt, że szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów oraz sesje doszkalające dla egzaminatorów, o których mowa powyżej, były początkiem działań służących jak najbardziej rzetelnemu przygotowaniu egzaminatorów do sprawdzania prac egzaminacyjnych. Poniżej przedstawiam kolejne działania służące temu celowi. Konieczne jest podkreślenie, że o ile szkolenia i sesje doszkalające są organizowane wyłącznie w przypadku zmiany formuły egzaminu maturalnego, o tyle działania opisane

w pkt 1–5 poniżej **stanowią coroczny element pracy okręgowych komisji egzaminacyjnych.**

1. Wszystkie okręgowe komisje egzaminacyjne każdego roku organizują dla wszystkich egzaminatorów – za pośrednictwem platformy Moodle – quizy, które dają egzaminatorom możliwość praktyki w sprawdzaniu i ocenianiu rozwiązań zadań egzaminacyjnych. Zazwyczaj OKE organizują każdego roku od 1 do 3 takich quizów dla danego przedmiotu, w zależności od stopnia skomplikowania zasad oceniania dla danego zadania oraz doświadczeń w ocenianiu we wcześniejszych latach. Na przełomie 2022 i 2023 r. w każdej okręgowej komisji egzaminacyjnej zorganizowanych i przeprowadzonych zostało kilkadziesiąt quizów z oceniania rozwiązań zadań z różnych przedmiotów, w tym – w każdej OKE – od 5 do 10 quizów dotyczących oceniania rozwiązań zadań, w tym wypracowania, z języka polskiego w Formule 2023. Quizy dotyczące egzaminu z języka polskiego w Formule 2023 rozwiązywało ogółem ponad 6 800 egzaminatorów, spośród których w większości dyrektorzy OKE wyznaczyli egzaminatorów sprawdzających i oceniających prace egzaminacyjne w maju 2023 r. Quizy takie są, jak wspomniano wyżej, organizowane rokrocznie. Ich wyniki są dla dyrektorów OKE jednym z czynników uwzględnianych przy wyznaczaniu egzaminatorów do sprawdzania prac egzaminacyjnych. Po upływie terminu rozwiązywania quizu ekspert OKE przeprowadza ewaluację i każdy egzaminator biorący w nim udział ma możliwość sprawdzenia swoich rozwiązań, otrzymując tym samym informację zwrotną o wynikach swojej pracy.

Należy mieć świadomość, że **wszyscy egzaminatorzy biorą udział w quizach *nieodpłatnie*** – robią to, aby podnosić własne kompetencje, w wolnym czasie, bez gwarancji, że zostaną wyznaczeni do sprawdzania prac. W tym kontekście **wątpliwości dotyczące rzetelności pracy egzaminatorów są dla wielu z nich po prostu krzywdzące**. Pomyłki w ocenianiu – choć nie powinny – niestety zawsze *będą się zdarzać*; egzaminatorzy nie są elektronicznymi czytnikami, pracują w ograniczonym czasie, często z trudną materią. **Zarówno pracownikom instytucji tworzących system egzaminów zewnętrznych, jak i *każdemu egzaminatorowi* zależy na ocenieniu rozwiązań zdających w sposób sprawiedliwy i rzetelny, zgodnie z zasadami oceniania. Podejmowane są wszelkie możliwe kroki, aby ograniczyć liczbę błędów popełnianych przez osoby sprawdzające i oceniające prace egzaminacyjne.** Znakomita większość egzaminatorów podchodzi do swoich

obowiązków w sposób profesjonalny, poświęcając czas na możliwie jak najlepsze przygotowanie do pełnienia funkcji, której chcą się podjąć, a następnie z zaangażowaniem i poczuciem odpowiedzialności sprawdzając prace.

2. Przed przystąpieniem do oceniania prac w danej sesji egzaminacyjnej każdy egzaminator, który został wyznaczony do pracy w zespole egzaminatorów, *ma obowiązek* uczestniczyć w kilkugodzinnym szkoleniu, podczas którego przypominane są zasady oceniania rozwiązań zadań oraz przeprowadzane są ćwiczenia z oceniania rozwiązań zadań egzaminacyjnych zastosowanych w danym arkuszu egzaminacyjnym w danej sesji egzaminacyjnej. Szkolenia takie są przygotowywane przez CKE we współpracy z OKE, przeprowadzane najpierw przez ekspertów OKE dla przewodniczących zespołów egzaminatorów, a następnie dla samych egzaminatorów. Podczas szkolenia egzaminatorzy zgłaszają uwagi bądź wątpliwości, które – jeżeli uznane zostaną za zasadne – są uwzględniane w ostatecznej wersji zasad oceniania, które stosują egzaminatorzy w całym kraju. Nieuczestniczenie w tym szkoleniu automatycznie wyklucza egzaminatora z grupy egzaminatorów sprawdzających i oceniających prace w danej sesji egzaminacyjnej.
3. Podczas oceniania egzaminatorzy – jak opisano w części *Stan prawny* – pracują w zespole egzaminatorów pod kierunkiem przewodniczącego. W każdym zespole działa również egzaminator-weryfikator, który – wspólnie z przewodniczącym – dokonuje oceny określonego odsetka prac egzaminacyjnych *przed* ich oceną przez egzaminatora, tak aby przewodniczący zespołu mógł porównać dwie oceny danej pracy, przyznane przez dwie osoby niezależnie, i w odpowiedni sposób zareagować w przypadku rozbieżności w ocenie (liczbie przyznanych punktów). Przewodniczący zazwyczaj przeprowadza z egzaminatorem rozmowę i wskazuje na kryteria lub zadania, w których ocena egzaminatora (bądź egzaminatora-weryfikatora, choć nie zdarza się to często) była niewłaściwa i doszkała egzaminatora w tym zakresie. Jeżeli błędy w ocenie powtarzają się u tej samej osoby, przewodniczący może zdecydować np. o zwiększeniu liczby prac przyznanych danemu egzaminatorowi do oceny przez egzaminatora-weryfikatora, ograniczeniu liczby prac przyznanych danemu egzaminatorowi, a w przypadkach szczególnie trudnych – o wykluczeniu danego egzaminatora z zespołu egzaminatorów. Przewodniczący może również przekazać ekspertowi OKE negatywną rekomendację w odniesieniu do danego

egzaminatora, co skutkuje niewyznaczeniem tej osoby do sprawdzania prac egzaminacyjnych w kolejnych sesjach.

4. Niestandardowe rozwiązania zadań przez zdających oraz rozwiązania, których negatywna ocena może skutkować przyznaniem 0 pkt za całe wielopunktowe zadanie (np. w przypadku błędu kardynalnego w wypracowaniu), są konsultowane przez egzaminatora z przewodniczącym zespołu egzaminatorów, a w przypadkach szczególnie problematycznych, kiedy rozwiązanie zdającego umyka wszelkim wcześniej przewidzianym w zasadach regułom – również z ekspertem OKE oraz ekspertem CKE lub ekspertem zewnętrznym, który z daną instytucją współpracuje. Eksperci wspólnie ustalają jednolite dla całego kraju zasady oceniania takich rozwiązań zadań, które są przekazywane wszystkim egzaminatorom (zgodnie z *Procedurą* egzaminatorzy są zobowiązani do powtórnej oceny prac, w których rozwiązanie takie wystąpiło).

5. Dostosowane zasady oceniania są opracowywane dla zdających ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dotyczy to np. egzaminu z języka polskiego dla zdających posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej o dysleksji³ lub egzaminu z matematyki dla zdających posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej o dysleksji lub dyskalkulii⁴. W przypadku dyskalkulii prace egzaminacyjne z całego kraju są oceniane przez jeden zespół egzaminatorów powołany w OKE w Łodzi, w którym egzaminatorami są również specjaliści z zakresu dyskalkulii i akalkulii, a pracę grupy wspiera specjalista psycholog – ekspert ds. dyskalkulii. Działalność tego zespołu oraz specjalne potrzeby tej grupy zdających były przedmiotem troski Rzecznika Praw Obywatelskich⁵. Co istotne, wszystkie okręgowe komisje egzaminacyjne powołują specjalne zespoły, sprawdzające np. prace zdających niesłyszących lub niewidomych, tak aby zapewnić udział specjalistów, np. surdopedagogów, tyflopédagogów podczas sprawdzania prac. *Procedura* przewiduje również udział ekspertów z zakresu języka ukraińskiego w przypadku zespołów, w których sprawdzane są prace zdających – obywateli Ukrainy. W 2023 r. w OKE w 20 zespołach sprawdzających i oceniających prace

³ https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Arkusze_egzaminacyjne/2023/Jezyk_polski/poziom_podstawowy/MPOP-P2-100-2305-zasady.pdf (str. 13–14).

⁴ https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Arkusze_egzaminacyjne/2023/Matematyka/poziom_podstawowy/MMAP-P0-100-2305-zasady.pdf (str. 35–37).

⁵ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/cke-do-rpo-jak-oceniana-jest-matura-z-matematyki-dla-dyskalkulikow>

zdających ze specjalnymi potrzebami pracowało 344 egzaminatorów. Rozwiązanie to ma na celu przede wszystkim zapewnienie, że prace egzaminacyjne sprawdzają nauczyciele jak najlepiej przygotowani do realizacji tego zadania. Między innymi z tego względu z niepokojem przeczytałem w Pana piśmie stwierdzenie o „pomijaniu informacji o specyficznych trudnościach w nauce osoby zdającej” (str. 3). Do CKE nie wpłynęła ani jedna skarga w tym zakresie. Jeżeli Biuro RPO dysponuje takimi informacjami zgłoszonymi przez obywateli, uprzejmie proszę o przekazanie ich do rozpoznania przez CKE.

6. Mając świadomość zasadniczej zmiany, jakiej uległy zasady oceniania wypowiedzi pisemnych i ustnych (choć te drugie w zdecydowanie mniejszym zakresie) na egzaminie maturalnym z języka polskiego, poza standardowymi działaniami opisanymi w pkt 1 i 2 powyżej, Centralna Komisja Egzaminacyjna we współpracy z OKE przygotowała i udostępniła ćwiczenia z oceniania przeznaczone nie tylko dla egzaminatorów, ale wszystkich polonistów. Od stycznia 2022 r. do marca 2023 r. na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej publikowane były materiały informacyjno-szkoleniowe obejmujące 18 zagadnień kluczowych nie tylko dla egzaminu jako takiego, ale dla edukacji polonistycznej w ogóle⁶. W przypadku trzynastu spośród tych osiemnastu materiałów dodatkowo zamieszczone zostały ćwiczenia z oceniania rozwiązań zadań, a następnie – ok. tygodnia później – wzorcowe oceny ze szczegółowym komentarzem, umożliwiające egzaminatorom oraz nauczycielom porównanie oceny własnej z oceną opracowaną przez zespół ekspertów. Materiały te są nadal dostępne; oczywiście ocena jest już zamieszczona na stronie, zatem nie ma konieczności oczekiwania tydzień na weryfikację, jednak rozdzielenie zadania i oceny nadal umożliwia ćwiczenie umiejętności poprawnego oceniania.

Podsumowując rozważania w tej części, chciałbym zaznaczyć, że w tym roku i w latach kolejnych, podobnie jak w latach ubiegłych, przygotowanie egzaminatorów do sprawdzania będzie odbywało się na zasadach opisanych powyżej. Prowadzone są i będą nadal szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów, egzaminatorzy zostaną zaproszeni do wzięcia udziału w quizach, po których otrzymają informację zwrotną, przed przystąpieniem do sprawdzania prac w sesji będą zobowiązani do uczestniczenia

⁶ <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/materiały-dodatkowe/materiały-informacyjno-szkoleniowe/>

w corocznym cyklicznym szkoleniu. Praca egzaminatorów będzie nadzorowana podczas sprawdzania w sposób tożsamy do lat ubiegłych, uwzględniający wszystkie działania opisane w pkt 1–5 powyżej. Centralna Komisja Egzaminacyjna widzi oczywiście przestrzeń do działań, które *potencjalnie* mogłyby przyczynić się podniesienia jakości oceniania, jak chociażby przyjęcie wyżej opisanego rozwiązania funkcjonującego na Litwie, tj. oceny każdej pracy przez dwóch niezależnych egzaminatorów. Należy mieć jednak świadomość, że przyjęcie takiego rozwiązania wymagałoby zmiany obowiązujących przepisów prawa oraz podwojenia budżetu przeznaczanego na wynagrodzenia dla egzaminatorów, egzaminatorów-weryfikatorów oraz powiązanego z nim wynagrodzenia dla przewodniczących⁷, co oznaczałoby konieczność zwiększenia budżetu OKE o ok. 120 000 000 zł w skali roku. Decyzja taka pozostaje w gestii ustawodawcy.

Ewaluacja oceniania po sesji egzaminacyjnej

Każda okręgowa komisja egzaminacyjna przeprowadza ewaluację oceniania po zakończeniu sesji egzaminacyjnej w danym roku. W zakresie pracy egzaminatorów, których błędy w stosowaniu zasad oceniania skutkowały koniecznością zmiany więcej niż 1 wyniku egzaminacyjnego, OKE podejmują – stosownie do zakresu zaobserwowanych uchybień – m.in. następujące działania:

- 1) rozmowa eksperta przedmiotowego OKE z egzaminatorem lub pisemna informacja, wskazująca popełnione przez egzaminatora błędy oraz – w przypadku większej liczby błędów – skierowanie egzaminatora do udziału w szkoleniu dla kandydatów na egzaminatorów w części warsztatowej lub w quizach prowadzonych na platformie Moodle
- 2) objęcie egzaminatora szczególnym nadzorem przewodniczącego w kolejnej sesji egzaminacyjnej, zwiększenie odsetka prac sprawdzanych przez egzaminatora-weryfikatora, przydzielenie egzaminatorowi mniejszej puli prac do sprawdzenia
- 3) powiadomienie egzaminatora o niepowoływaniu go do zespołu egzaminatorów w kolejnej sesji oraz wskazanie konieczności wzięcia udziału w sesji doszkalającej (online lub stacjonarnie)

⁷ Por. § 5 rozporządzenia o stawkach.

- 4) spotkanie eksperta przedmiotowego OKE z przewodniczącym danego zespołu egzaminatorów oraz omówienie wszystkich przypadków, w których konieczna była korekta liczby punktów przyznanych przez danego egzaminatora
- 5) skreślenie egzaminatora z ewidencji egzaminatorów, zgodnie z przepisami określonymi w art. 9c ust. 5 *uso*.

Dla przykładu w jednej z okręgowych komisji egzaminacyjnych w 2023 r. zidentyfikowano 102 egzaminatorów, u których zmiana wyników dotyczyła więcej niż 1 pracy egzaminacyjnej, w tym m.in.: 20 w przypadku egzaminu maturalnego z biologii, 20 w przypadku egzaminu maturalnego z języka polskiego, 11 w przypadku egzaminu maturalnego z języka angielskiego, 10 w przypadku egzaminu maturalnego z matematyki. W przypadku tych egzaminatorów na październik i listopad zaplanowano spotkania indywidualne (stacjonarnie lub online) oraz doszkolenie. W przypadku innej okręgowej komisji egzaminacyjnej zidentyfikowano 96 egzaminatorów, którzy popełnili dwa lub więcej błędów merytorycznych, w tym 36, którzy popełnili 3 lub więcej błędów merytorycznych w ocenie rozwiązań zadań. Egzaminatorzy ci zostali lub zostaną poinformowani o popełnionych błędach (telefonicznie lub mailowo) przez koordynatora przedmiotowego OKE, skierowani do udziału w szkoleniach lub doszkoleniach, a w przypadku odmowy – nie będą powoływani do sprawdzania prac w kolejnych latach. Tożsame działania podejmowane są we wszystkich okręgowych komisjach egzaminacyjnych. Należy mieć świadomość, że wskazane wyżej liczby egzaminatorów stanowią niewielki odsetek egzaminatorów sprawdzających prace egzaminacyjne w każdej OKE (ok. 3% wszystkich egzaminatorów wyznaczonych do sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych w każdej z ww. okręgowych komisji egzaminacyjnych).

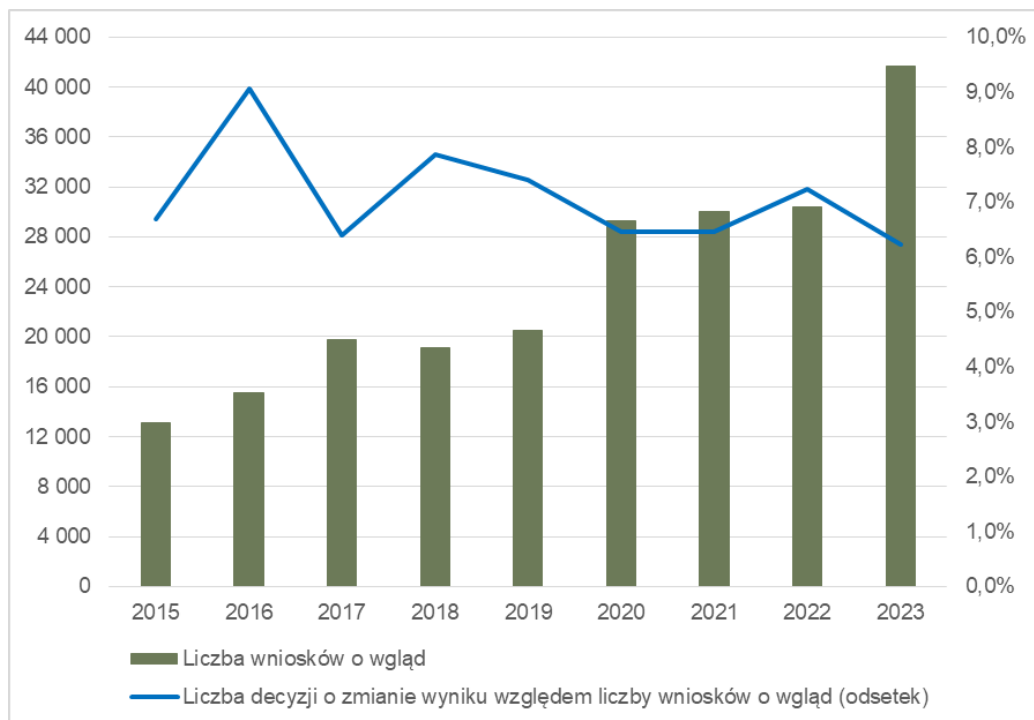
W latach 2022–2023 z ewidencji egzaminatorów wykreślonych zostało we wszystkich OKE łącznie 1 883 egzaminatorów, w tym 1 658 osób w związku z nieusprawiedliwionym nieuczestniczeniem w okresowych szkoleniach egzaminatorów (art. 9c ust. 5 pkt 2 lit. a *uso*); 13 osób w związku z nieusprawiedliwionym nieuczestniczeniem w pracach związanych z przeprowadzaniem egzaminów, do których dany egzaminator został wyznaczony przez dyrektora OKE (art. 9c ust. 5 pkt 2 lit. b *uso*); 13 osób w związku z nieprzestrzeganiem przepisów dotyczących przeprowadzania danego egzaminu lub zasad oceniania rozwiązań zadań (art. 9c ust. 5 pkt 2 lit. c *uso*). Pozostałe 199 osób zostało wykreślone na swój wniosek (125 osób), ze względu na przeniesienie do innej OKE (72 osoby) lub z przyczyn określonych w art. 9a ust. 5 pkt 3 i 4 (2 osoby). Decyzja

o wykreśleniu egzaminatora z ewidencji jest zawsze „ostatecznością”, po którą dyrektorzy OKE sięgają, jeżeli wcześniej podejmowane działania okazały się bezskuteczne lub nie spotkały się z odzewem ze strony egzaminatora.

Na podstawie art. 9d ust. 2 i 3 *uso* Centralna Komisja Egzaminacyjna przeprowadza w okręgowych komisjach egzaminacyjnych kontrole dotyczące m.in. jakości pracy egzaminatorów. Każdego roku kontroli poddawany jest sposób prowadzenia szkoleń dla egzaminatorów lub kandydatów na egzaminatorów oraz sprawdzanie i ocenianie w wybranych OKE prac egzaminacyjnych danego egzaminu z danego przedmiotu. W przypadku odnotowania uchybień – OKE otrzymuje zalecenia pokontrolne dotyczące np. konieczności organizacji dodatkowych szkoleń dla egzaminatorów, którzy oceniali kontrolowane prace. W 2023 r. zaplanowanych zostało 7 kontroli w określonym wyżej zakresie, a na 2024 r. – 4 kontrole oraz 2 kontrole sprawdzające.

Należy mieć świadomość, że podstawowym źródłem informacji o poprawności pracy egzaminatorów są dane gromadzone przez okręgowe komisje egzaminacyjne w wyniku przeprowadzonych wglądów do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej (art. 44zzz ust. 1–2a *uso*), wniosków o weryfikację sumy punktów (art. 44zzz ust. 3–6 *uso*) oraz odwołań od wyniku weryfikacji sumy punktów do Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego (KAE; art. 44zzz ust. 7–21 *uso*).

Centralna Komisja Egzaminacyjna szczegółowo analizuje dane dotyczące wglądów, weryfikacji oraz odwołań do KAE. Na poniższym wykresie (Rys. 1) przedstawiono połączone dane dotyczące (dla każdego z lat 2015–2023) liczby wniosków o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej (wykres słupkowy; dane na połowę sierpnia każdego roku) oraz odsetka arkuszy, w których dyrektor OKE podjął decyzję o zmianie (wyłącznie w zakresie *podwyższenia*) wyniku przyznanego przez egzaminatora, który sprawdzał pracę danego zdającego jako pierwszy (na podstawie art. 44zzz ust. 6 *uso*; wykres liniowy).

Rysunek 1. Dane dotyczące wniosków o wgląd oraz zmian wyników na poziomie OKE

Należy zauważyć, że na przestrzeni 9 lat (2015–2023) liczba wniosków o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej egzaminu maturalnego wzrosła ponadtrzykrotnie (z 13 138 w roku 2015 do 41 630 w roku 2023). Tak znaczący wzrost liczby wniosków o wgląd nie idzie jednak w parze ze wzrostem odsetka prac, w przypadku których dyrektor OKE rozstrzyga o podwyższeniu wyniku na podstawie oceny dokonanej przez drugiego egzaminatora. Wręcz przeciwnie – w roku 2023 r. odsetek ten (6,2%) był *najniższy* odkąd szczegółowe analizy w tym zakresie są prowadzone.

Istotne dla wyciągnięcia wniosków o jakości pracy egzaminatorów mogą być również dane dotyczące liczby punktów, o jaką podnoszone są wyniki egzaminacyjne po weryfikacji oceniania przeprowadzanej przez drugiego egzaminatora w OKE. Na podstawie wstępnych danych z okręgowych komisji egzaminacyjnych z 2023 r. można określić, że **w przypadku ok. 91% wszystkich zmienianych wyników z wszystkich przedmiotów na wszystkich poziomach liczba punktów została podwyższona o nie więcej niż 3 punkty (na co najmniej 50–60 punktów możliwych do uzyskania) względem liczby punktów przyznanych przez egzaminatora sprawdzającego pracę jako pierwszy, a w przypadku ok. 60% prac – zmiana ta wynosi dokładnie 1 punkt.** Odsetek ten jest oczywiście różny dla różnych przedmiotów: najwyższy dla przedmiotów

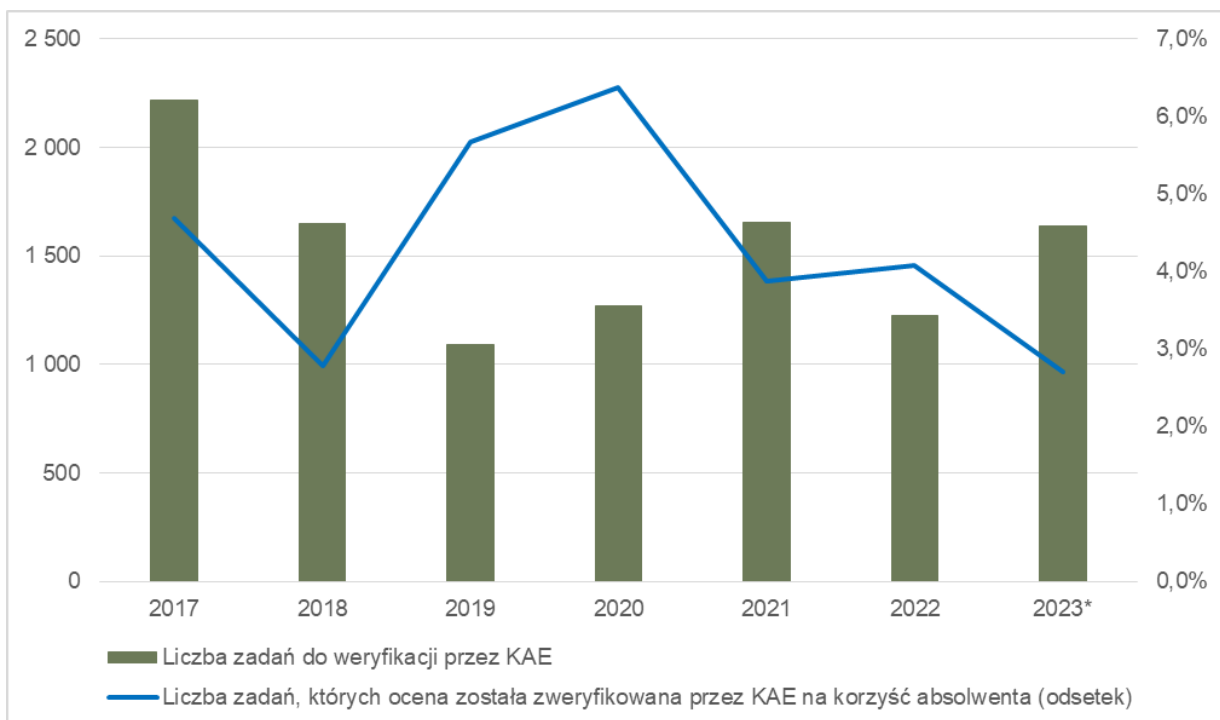
matematycznych i przyrodniczych, niższy dla przedmiotów humanistycznych, w których jednym z zadań egzaminacyjnych jest wypracowanie. Pragnę z całą mocą podkreślić, że **z jednakową powagą podchodzimy do każdego błędu**. Chciałem jednak zwrócić Pana uwagę na fakt, że znaczne rozbieżności w ocenie danej pracy, które stają się tematem doniesień medialnych, zdarzają się bardzo rzadko, a dokładamy wszelkich starań, aby takiego rodzaju rozbieżności nie zdarzały się w ogóle.

Powracając do wglądów, warto zauważyć, że wzrost liczby wniosków o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej – którego skokowa wartość następuje przy okazji wydarzeń szczególnie istotnych dla egzaminu maturalnego (rok 2020 – pandemia, rok 2023 – nowa formuła egzaminu) – jest *przede wszystkim* świadectwem wysokiej rangi egzaminu i świadomości wpływu uzyskanych wyników na przyszłość edukacyjną, a także rosnącej świadomości prawnej zdających. Nie można oczywiście wykluczyć, że jednym z czynników wzrostu omawianej wartości jest – jak zauważa Pan w piśmie (str. 2) – „wysoki poziom nieufności [=względem oceniania prac przez egzaminatorów]”, jednak sformułowanie takiej oceny jako *jedynego* wniosku z przywołanych wcześniej danych jest nieuzasadnione, ponieważ czynione jest na podstawie, naszym zdaniem, błędnego porównania. Liczbę *wniosków o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej* odnosi Pan do liczby *osób, które w 2023 r. przystąpiły do egzaminu maturalnego*, podczas gdy zdecydowanie bardziej zasadne byłoby odniesienie liczby wniosków o wgląd do *ogólnej liczby prac egzaminacyjnych (arkuszy)*, w których maturzyści rozwiązywali zadania egzaminacyjne (jeden maturzysta często składa wnioski o wgląd do arkuszy z kilku przedmiotów egzaminacyjnych). Maturzyści w maju 2023 r. rozwiązyali zadania w ponad 1 341 300 arkuszach. Zatem liczba wniosków o wgląd stanowi ok. 3,1% wszystkich arkuszy, w których zadania rozwiązywali zdający. Czy uzasadnione jest zatem wnioskowanie o „wysokim poziomie nieufności”?

Oczywiste jest, że każde potknięcie w rozwiązaniu tworzącym jakiś system *może* powodować wzrost nieufności, jednak z *całą pewnością* nie może prowadzić do tak kategoriycznego wniosku. Przyczyn zaistnienia zaobserwowanego zjawiska może być wiele. Powodem może być również chociażby to, że w mediach pojawiły się teksty, w których autorzy *zachęcali* maturzystów do odwoływania się od wyników, przedstawiając najczęściej garść emocjonalnych argumentów podważających kompetencje nauczycieli egzaminatorów. Nie można również wykluczyć, że w 2023 r. do

wzrostu liczby wniosków o wgląd przyczyniło się rozwiązanie zastosowane po raz pierwszy w tym roku, polegające na umożliwieniu zdającym złożenia wniosku o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej bezpośrednio na stronie internetowej, na której każdy zdający może sprawdzić wyniki egzaminu w dniu ich publikacji (www.ziu.gov.pl). Zdający nie musiał nawet wysłać zgłoszenia e-mailem, wystarczyło, że „kliknął” odpowiedni przycisk na stronie.

Na potwierdzenie zasadności powyższej argumentacji w zakresie poprawności oceniania warto sięgnąć do danych dotyczących odwołań od wyniku weryfikacji sumy punktów w OKE do Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego. Na wykresie poniżej (Rys. 2) przedstawiono połączone dane dotyczące (w każdym z lat od roku 2017 – kiedy KAE zostało wprowadzone – do roku 2023) liczby zadań, względem oceny których zdający zgłosili wątpliwości (wykres słupkowy; dane dla lat 2017–2022 na 31 grudnia danego roku; dane dla roku 2023 – na dzień 10 października br.) oraz odsetka zadań, w których ocena została zweryfikowana przez KAE na korzyść absolwenta (na podstawie art. 44zzz ust. 21 *uso*; wykres liniowy).

Rysunek 2. Dane dotyczące odwołań do Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego (KAE)

Na przestrzeni 7 lat (2017–2023) liczba zadań, względem oceny których zdający zgłosili zastrzeżenia do KAE, wahała się od 1 092 (w roku 2019) do 2 220 (w roku 2017). W roku 2023 wyniosła ona (stan na dzień 10 października br.) 1 640. Co istotne, z wyjątkiem dwóch kolejnych lat, tj. roku 2019 i 2020, odsetek zadań, których ocena została zweryfikowana przez KAE na korzyść absolwenta, nie przekraczał 4%, a w 2023 r. jest (na dziś) *najniższy* w całym okresie funkcjonowania KAE i wynosi 2,7% (zaledwie 45 zadań spośród 1 640 zostało zweryfikowanych na korzyść absolwentów). Arbitrzy działający w KAE są wpisani na listę prowadzoną przez Ministra Edukacji i Nauki, nie są w żaden sposób zależni ani od CKE, ani od OKE, nie sposób zatem kwestionować ich bezstronności lub zarzucać im stronniczości i działania „na korzyść” OKE (co czasami – całkowicie bezpodstawnie – czyni się względem weryfikacji dokonywanych na poziomie okręgowych komisji egzaminacyjnych). Tak niski odsetek „pozytywnych” weryfikacji przez KAE wskazuje w sposób jednoznaczny, że weryfikacja dokonywana na poziomie okręgowych komisji egzaminacyjnych jest wykonywana poprawnie. Ocena *drugiego nauczyciela egzaminatora* wyznaczonego przez dyrektora OKE, zazwyczaj osoby ze znacznym doświadczeniem w ocenianiu rozwiązań zadań, koryguje praktycznie wszystkie błędy popełnione przez egzaminatorów sprawdzających i oceniających prace bezpośrednio po egzaminie. Warto również odnotować, że w 2023 r. wzrosła – względem lat ubiegłych – liczba odwołań do KAE dotyczących oceny rozwiązań zadań z języka polskiego na poziomie podstawowym i rozszerzonym, w tym wypracowań. W 2021 r. zdający wnieśli do KAE zastrzeżenia dotyczące oceny 463 zadań z języka polskiego, spośród których ocena została zweryfikowana przez KAE na korzyść absolwenta w 30 przypadkach (ok. 6,5%; 28 spośród tych przypadków to ocena wypracowania). W roku 2022 tożsame wartości wynosiły, odpowiednio: 429 zadań, w tym 13 zweryfikowanych na korzyść zdającego (3%; wszystkie wypracowania). W 2023 r. jest to – odpowiednio – 659 zadań, w tym 16 zweryfikowanych na korzyść zdającego (2,4%; tylko 8 spośród 16 to wypracowania). Kryteria oceniania, które spotkały się z negatywnym przyjęciem przez część środowiska polonistów, o którym pisze Pan w piśmie, okazują się kryteriami prowadzącymi do najbardziej stabilnej oceny wypowiedzi pisemnych zdających na przestrzeni ostatnich kilku lat (choć daleko nam jeszcze do podsumowujących bądź ostatecznych stwierdzeń i konieczne są analizy w kolejnych latach). Również w oczekiwaniu takiego efektu kryteria te były opracowywane – umożliwiają one bowiem jak najbardziej rzetelną, sprawiedliwą i obiektywną ocenę tak złożonej wypowiedzi, jaką jest wieloaspektowe wypracowanie egzaminacyjne, o czym również Pan pisze w swoim piśmie (str. 3).

W świecie idealnym można by przyjąć, że możliwe jest osiągnięcie stanu, w którym wszyscy egzaminatorzy oceniają w sposób *nieomylny*, idealny, niezawodny i niezmienny. Badania prowadzone na całym świecie, w tym w Polsce – choć niezbyt liczne – pokazują jednak, że praktycznie *nieosiągalna* jest sytuacja, w której egzaminatorzy ocenialiby prace z dokładnością równą elektronicznym czytnikom. Niestety – jak w każdym aspekcie życia – ludzie popełniają błędy. Można w kontekście takiego spostrzeżenia przyjąć dwa rozwiązania: albo zaakceptować taką sytuację, ze świadomością korzyści, które wynikają ze stosowania zadań otwartych w arkuszach egzaminacyjnych, wskazując jako cel *porównywalność*, a nie *nieomylność*, oceniania (art. 9a ust. 2 pkt 2 *uso*) oraz określając możliwe do wdrożenia mechanizmy korygujące pomyłki, które bez wątplenia wystąpią, podczas sprawdzania lub *post hoc*, albo zrezygnować z udziału egzaminatorów w ocenianiu poprzez zastąpienie zadań otwartych w arkuszach zadaniami zamkniętymi (drogę taką wybrały w znacznej części np. Stany Zjednoczone lub Holandia). Polski ustawodawca przyjął pierwsze rozwiązanie.

Warto w tym miejscu zauważyć, że zaprojektowane w polskim porządku prawnym rozwiązania korygujące ewentualne błędy popełniane przez egzaminatorów nie ograniczają się wyłącznie do zadań określonych dla okręgowych komisji egzaminacyjnych lub Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego. W kontekście przywołanej przez Pana sytuacji dotyczącej podwyższenia wyniku egzaminu z języka polskiego do 72% punktów możliwych do uzyskania (str. 2–3 pisma) warto zauważyć, że zgodnie z art. 70 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*⁸ uczelnia **uwzględnia** możliwość przeprowadzania rekrutacji uzupełniającej dla osób, które ubiegały się o przyjęcie na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie na danym kierunku studiów na rok akademicki, na który jest przeprowadzana rekrutacja, oraz których wynik egzaminu maturalnego z danego przedmiotu lub przedmiotów został podwyższony w wyniku weryfikacji sumy punktów lub odwołania, o których mowa w art. 44 *zzz uso*. Zatem nie tylko w przypadku tej jednej maturzystki, ale w przypadku *wszystkich* maturzystów, których wynik egzaminacyjny

⁸ [Dz.U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.](#)

został w wyniku weryfikacji przez dyrektora OKE lub KAE podwyższony⁹, uczelnia jest zobligowana do przeprowadzenia rekrutacji uzupełniającej na rok akademicki, na który jest przeprowadzana rekrutacja. Różnie jest, niestety, z wdrożeniem tego przepisu w życie. Chciałbym podkreślić, że zwracam uwagę Pana Rzecznika na ten fakt nie dlatego, że opisany przez Pana jednostkowy przypadek uważam za nieistotny. Wręcz przeciwnie! Każda taka sytuacja jest dla wszystkich pracowników OKE i CKE ogromnie trudna, każdorazowo przepraszamy osobę, która doświadczyła niedogodności lub przykrości wynikających z błędnej oceny pracy przez egzaminatora, jeżeli to możliwe – staramy się pomóc w kontaktach z uczelnią. Konieczne jest jednak odnotowanie, że istnieją rozwiązania systemowe, które pozwalają zaistniały błąd naprawić, nie tylko na poziomie OKE lub CKE, ale również na poziomie uczelni (w przypadku maturzystów). Chciałbym również zauważyć, że błędy w ocenianiu prac z *całą pewnością* nie uniemożliwiają wyciągnięcia wniosków względem tego, „jak kształtują się wyniki matur”. Nie stanowią również żadnej przeszkody dla „właściwych organów”, aby dokonać „oceny funkcjonowania systemu oświaty” (str. 3 pisma). Jak pokazano wyżej, liczba maturzystów wnoszących o wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej wzrosła względem 2015 r. o ponad 300%, jednak odsetek prac, w których wynik został zmieniony *na korzyść* maturzysty, oscyluje pomiędzy 6% a 7% liczby prac, których dotyczyły wnioski o wgląd (wyższy był w roku 2016 i 2018). W 2023 r. stanowiło to ok. 0,2% wszystkich arkuszy, w których zadania rozwiązywali zdający (2 589 zmienionych wyników względem 1 341 300 arkuszy). W latach ubiegłych odsetek ten miał wartość zbliżoną.

Od 2021 r. każdy maturzysta ma możliwość sprawdzenia na stronie internetowej www.ziu.gov.pl nie tylko sumarycznego wyniku, jaki osiągnął za cały arkusz, ale także liczby punktów, które uzyskał za rozwiązanie każdego pojedynczego zadania (*item*), a w przypadku wypracowania – w każdym kryterium. Ponieważ arkusze egzaminacyjne są dostępne na stronie internetowej CKE, każdy maturzysta ma możliwość przeanalizowania punktów, które uzyskał, i złożenia wniosku o wgląd, jeżeli liczba

⁹ Warto również zauważyć, że w polskim systemie oświaty weryfikacja wyniku egzaminacyjnego może być przeprowadzona wyłącznie *na korzyść* maturzysty. Przepisy prawa oświatowego *nie przewidują* możliwości obniżenia wyniku, choć możliwość taka jest stosowana w wielu innych systemach egzaminacyjnych, np. w Wielkiej Brytanii. Warto również zauważyć, że – na tyle, na ile nasza wiedza pozwala nam to stwierdzić – rozwiązania stosowane w Polsce są jednymi z najbardziej *pracowniczych* rozwiązań na świecie. W wielu systemach egzaminacyjnych w ogóle nie istnieje możliwość odwołania się od wyniku, a jeżeli istnieje – najczęściej wiąże się z koniecznością wniesienia opłaty lub kaucji, rzadko wiąże się z możliwością wglądu do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej. Najczęściej zdający składa odwołanie wyłącznie na podstawie informacji o liczbie punktów, które uzyskał za dane rozwiązanie, bez możliwości analizy faktycznie udzielonej odpowiedzi. Nie znamy żadnego innego kraju poza Polską, w którym tryb odwoławczy od wyniku egzaminu byłby dwuinstancyjny.

punktów przyznanych za rozwiązanie któregoś z zadań lub w którymkolwiek kryterium odbiega od tego, czego się spodziewał. Od 2023 r. wniosek taki może złożyć bezpośrednio na stronie, na której sprawdzał wyniki, co – jak pisałem wyżej – może być jedną z przyczyn tak znacznego wzrostu liczby wniosków o wgląd w tym roku. Przyjęcie proponowanej w piśmie interpretacji, jakoby wyłącznie podwójne sprawdzenie *każdej pracy* egzaminacyjnej było warunkiem *niezbędnym* do czynienia jakichkolwiek wniosków o poziomie umiejętności maturzystów, oznaczałoby, że nie ma *żadnych możliwości* wyciągnięcia jakichkolwiek wniosków o działaniu któregoś z systemów działających w państwie, o ile każda decyzja w danym systemie nie jest podejmowana przez dwie niezależne osoby / dwa niezależne podmioty. Zatem bez dwóch diagnoz lekarskich względem każdego przypadku choroby danego chorego nie byłoby możliwe dokonanie oceny skuteczności i poprawności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, a bez dwóch niezależnych wyroków dwóch niezależnych sędziów – niemożliwa byłaby ocena funkcjonowania systemu sądownictwa itd. Oczywiście takie współdziałanie w każdym zakresie mogłoby być teoretycznie zasadne, jednak z przyczyn oczywistych działania takie nie są podejmowane. Nikt jednak nie podnosi argumentu, że prowadzi to do sytuacji, w której niemożliwe jest ocenienie funkcjonowania danego rozwiązania systemowego.

Podsumowując rozważania w tej części, chciałbym podkreślić, że działania prowadzące do poprawy oceny prac egzaminacyjnych *nie kończą się* wraz z wydaniem ostatniego świadectwa dojrzałości. Wglądy, weryfikacja sumy punktów przez OKE oraz zastrzeżenia kierowane do KAE dają możliwość zidentyfikowania egzaminatorów, którzy popełnili w ocenianiu więcej niż 1 błąd, oraz podjęciu odpowiednich działań – od rozmowy oraz zaproszenia na doszkolenie lub rozwiązanie zadań quizu na platformie Moodle, do wykreślenia egzaminatora z ewidencji, choć to ostatnie rozwiązanie stosowane jest jako ostateczność; pierwszeństwo zawsze mają działania nakierowane na poprawę sytuacji, a nie wykluczenie.

Co istotne autoewaluacja prowadzona przez CKE i OKE dotyczy również *zasad oceniania* zastosowanych w danym roku. Eksperti przedmiotowi OKE szczegółowo analizują uzasadnienia dotyczące zmiany wyników na poziomie OKE, natomiast zarówno eksperci OKE, jak i eksperci CKE analizują uzasadnienia opracowywane przez członków Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego. Działania te, połączone z opiniami przekazywanymi egzaminatorów i przewodniczących zespołów egzaminatorów

gromadzonymi przez OKE podczas sesji i po sesji, mają na celu identyfikację tych zasad oceniania, które egzaminatorzy lub arbitrzy uznali za jasne, przejrzyste, oraz takich, których stosowanie przysparzało im kłopotów. Dzięki takim analizom podjęto decyzję o tym, aby w zasadach oceniania m.in. określać nie tylko przykładowe odpowiedzi prawidłowe, ale również przykładowe odpowiedzi nieprawidłowe, najczęściej wraz z uzasadnieniem (np. w biologii); określać odpowiedzi prawidłowe stanowiące przykład *minimalnej akceptowalnej realizacji polecenia*, co jest szczególnie istotne w przypadku tzw. odpowiedzi granicznych lub rozwiązań „na styku” dwóch sąsiadujących kategorii punktowych, np. 1 i 2 pkt; wskazywać nie tylko przykładowe rozwiązania idealne, ale również akceptowalne (w przypadku egzaminów z języków obcych). W efekcie podobnych analiz prowadzonych w zakresie wyników egzaminów próbnych przeprowadzonych w marcu i grudniu 2022 r. do szkolenia dla egzaminatorów egzaminu maturalnego z języka polskiego, które jest przeprowadzane przed przystąpieniem do sprawdzania prac, wprowadzone zostało odrębne zadanie (ćwiczenie) dotyczące rozróżniania błędów rzeczowych oraz błędów kardynalnych. Eksperti zauważyli, że są wśród egzaminatorów nauczyciele, którzy mają tendencję do klasyfikowania jako błąd kardynalny sformułowania, które jest *de facto* błędem rzeczowym.

Wszystkie te działania również służą temu, aby *ujednolicać* sposób rozumienia zasad oceniania przez egzaminatorów, to bowiem przekłada się na bardziej *porównywalne* ocenianie. Podczas udziału w szkoleniu egzaminatorzy analizują określone zasady oraz rozwiązują ćwiczenia w ich stosowaniu. **Połączenie podejścia nakierowanego na dopracowywanie zasad oceniania rozwiązań zadań oraz szkolenia egzaminatorów w ich stosowaniu to praktycznie jedyna droga, jaką dysponuje jakikolwiek system egzaminacyjny, który wykorzystuje w arkuszach zadania otwarte, aby zapewnić jak najwyższą jakość oceniania.**

Ujednocenie sposobu rozumienia zasad oceniania przyświecało również osobom odpowiedzialnym za opracowanie wyjaśnień do zasad oceniania wypracowania z języka polskiego. Jako że egzaminowi z języka polskiego poświęca Pan większą część skierowanego do CKE pisma, pozwalam sobie do niniejszej odpowiedzi załączyć stanowisko CKE przekazane w styczniu 2023 r. autorom petycji z grudnia 2022 r., do której odwołuje się Pan w swoim piśmie (str. 2). W załączonym dokumencie, który zawiera również cytaty z pisma autorów petycji, w sposób szczegółowy i, mam nadzieję, wyczerpujący, przedstawiam motywacje stojące za przyjętymi rozwiązaniami oraz

wskazuję na niezasadność części zarzutów, np. późnego opublikowania informatorów maturalnych, braku materiałów pomocniczych, zarzutów o niespójność i uznaniowość zasad oceniania rozwiązań zadań. Kwestie te nie stanowią istoty zagadnień, których dotyczy niniejsze pismo. Tym niemniej pozostają ściśle związane z *meritum* spraw dotyczących poprawności oceniania, stąd też decyzja o przekazaniu do Pana wiadomości stanowiska CKE w sprawach dotyczących egzaminu maturalnego z języka polskiego w Formule 2023.

Warunki pracy egzaminatorów

W piśmie z 6 października wskazuje Pan (str. 3) na ogromne znaczenie, jakie ma „rzetelne przeszkolenie egzaminatorów, ich staranny dobór oraz zapewnienie im odpowiednich warunków pracy”. W niniejszym piśmie skupiałem się dotychczas na przedstawieniu argumentów w zakresie pierwszych dwóch kwestii, pozostawiając „odpowiednie warunki pracy” jako przedmiot rozważań w odrębnej sekcji.

Okręgowe komisje egzaminacyjne dokładają wszelkich starań, aby – w ramach środków, którymi dysponują – zapewnić egzaminatorom optymalne warunki pracy w zakresie miejsca oraz komfortu pracy, choć mamy pełną świadomość, że konieczność oceniania prac w weekendy w ośrodku oceniania nie pozostawia zbyt wiele miejsca na elastyczność. Dyrektorzy OKE starają się na bieżąco reagować na zgłoszenia egzaminatorów dotyczące utworzenia nowego ośrodka oceniania w miejscowości, w której wcześniej taki ośrodek nie funkcjonował. Ze względu na ograniczenia organizacyjne, np. transport prac, zapewnienie odpowiedniego budynku dostępnego w weekend, nie zawsze jest to możliwe, jednak jeżeli tylko nic nie stoi na przeszkodzie – ośrodek taki jest tworzony, zwłaszcza wówczas gdy dla danej grupy egzaminatorów dojazd do nowego ośrodka będzie łatwiejszy.

Dzięki wieloletniej doskonałej współpracy okręgowych komisji egzaminacyjnych z władzami samorządowymi udaje się zorganizować ośrodki w budynkach – najczęściej w budynkach szkół – dysponujących obszernymi salami oraz odpowiednimi warunkami bytowymi, np. kuchnią. Jeżeli egzaminatorzy zgłaszają zastrzeżenia dotyczące warunków sprawdzania prac, dyrektor OKE podejmuje kroki, aby znaleźć nowy ośrodek, spełniający oczekiwania egzaminatorów. Trzeba mieć również świadomość, że wynajem

sal i ośrodków sprawdzania stanowi dość istotną pozycję budżetową – w skali roku koszt wynajmu pomieszczeń to ok. 1 500 000 zł.

Kwestią pozostającą poza wpływem OKE lub CKE pozostaje wysokość stawek za sprawdzenie i ocenienie jednej pracy egzaminacyjnej, które są określone w *rozporządzeniu o stawkach*. Wysokość tych stawek, zgodnie z art. 22 ust. 1 pkt 13 *uso*, określa się natomiast w relacji do minimalnej stawki wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela dyplomowanego posiadającego tytuł zawodowy magistra z przygotowaniem pedagogicznym, ustalonej na podstawie art. 30 ust. 5 pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – *Karta Nauczyciela*. Oznacza to, że stawka za sprawdzenie i ocenienie pracy egzaminacyjnej – pomiędzy 2016 r. a 2023 r. – wzrosła proporcjonalnie do wzrostu tej stawki wynagrodzenia nauczyciela, tj. o ponad 46%. W przypadku dwóch grup arkuszy – tj. egzaminu maturalnego z języka obcego nowożytnego na poziomie podstawowym oraz języka polskiego na poziomie podstawowym – w związku z podwyższeniem od 2023 r. określonej w rozporządzeniu stawki za sprawdzenie jednej pracy egzaminacyjnej, stawka ta wzrosła o, odpowiednio, 90% i 82%. Nie zmienia to faktu, że nawet w przypadku tych dwóch grup arkuszy wynagrodzenie za sprawdzenie i ocenienie jednej pracy wynoszące, odpowiednio, 22,75 zł brutto oraz 52,33 zł brutto – choć nie drastycznie niskie – trudno uznać za zadowalające, zważywszy na wymagania oraz poziom odpowiedzialności ciążący na egzaminatorze.

Centralna Komisja Egzaminacyjna kilkakrotnie na przestrzeni lat 2014–2023 występowała do Ministra Edukacji Narodowej / Ministra Edukacji i Nauki o podwyższenie stawek określonych w *rozporządzeniu o stawkach*. Każdy taki wniosek był pozytywnie rozpatrywany przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, a stosowne pismo było kierowane do Ministerstwa Finansów. Niestety, wnioski te nie były rozpatrywane pozytywnie¹⁰. Nawet w przypadku podwyżki wynagrodzenia egzaminatorów wynikającej z podwyżki wynagrodzeń dla nauczycieli Ministerstwo Finansów zgłaszało zastrzeżenia, wskazując na konieczność rezygnacji z określonego w przywołanym wyżej art. 22 ust. 1 pkt 13 *uso* mechanizmu powiązania stawki za sprawdzenie jednej pracy ze stawką wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela

¹⁰ Np. <https://legislacja.gov.pl/docs//501/12322601/12608163/12608166/dokument411465.pdf>,
<https://legislacja.gov.pl/docs//501/12317960/12549004/12549007/dokument375155.pdf>.

dyplomowanego posiadającego tytuł zawodowy magistra z przygotowaniem pedagogicznym¹¹.

Pragnę zapewnić Pana Rzecznika, że konieczność podwyższenia wynagrodzeń egzaminatorów jest wśród priorytetów CKE i OKE. Mamy pełną świadomość, że zapewnienie odpowiednio wyższych wynagrodzeń mogłoby zachęcić większą liczbę egzaminatorów do sprawdzania prac egzaminacyjnych. Stanowiłoby również zapewne zachętę dla nauczycieli, którzy jeszcze egzaminatorami nie są, aby podjąć wyzwanie uczestniczenia w kursie dla kandydatów na egzaminatorów. Z pewnością będziemy kierować kolejne pisma do MEiN w tej sprawie, licząc na poparcie w kolejnych staraniach, jak działało się to dotychczas. Z radością przyjęliśmy również informację o planowanych od 2024 r. podwyżkach wynagrodzenia nauczycieli, oznaczają one bowiem również podwyżkę wynagrodzeń egzaminatorów. Z pewnością niewystarczającą, ale jednak podwyżkę.

Podsumowanie

Nie ma instytucji, którym bardziej zależałoby na zapewnieniu rzetelnej, obiektywnej i sprawiedliwej oceny rozwiązań zadań egzaminacyjnych, niż zależy na tym instytucjom tworzącym system egzaminów zewnętrznych. W niniejszym piśmie przedstawiłem działania, które zarówno CKE, jak i OKE podejmują każdego roku, przy każdej sesji egzaminacyjnej, a nie działania, które byłyby jedynie wdrażane doraźnie. Obejmują one proces przygotowania zadań egzaminacyjnych i zasad oceniania rozwiązań tych zadań, szkolenie kandydatów na egzaminatorów, przygotowanie egzaminatorów, w tym przeszkolenie ich bezpośrednio przed przystąpieniem do sprawdzania i oceniania prac w danej sesji egzaminacyjnej; nadzór nad poprawnością ich pracy podczas sprawdzania oraz ewaluację przeprowadzonych działań po zakończeniu oceniania. Wszystkie te czynności są podejmowane w ramach zasad określonych przez przepisy prawa oświatowego. Jest to zatem działanie z jednej strony ugruntowane i ujęte w stosowne procedury, a z drugiej strony – działanie otwarte na nowe rozwiązania, czasem drobne modyfikacje, które prowadzą do ciągłego doskonalenia przyjętych regulacji. Wspomnę, że w 2024 r. planujemy wprowadzić kolejne rozwiązanie służące zapewnieniu możliwie

¹¹ Np. <https://glos.pl/jak-zabrac-egzaminatorom-63-grosze-ministerstwo-finansow-ma-pomysl>.

jak najwyższego poziomu oceniania, polegające na wprowadzeniu skanowania kodu egzaminatora przy każdej pracy egzaminacyjnej, którą dany egzaminator oceniał, co umożliwi łatwiejszą identyfikację wszystkich prac sprawdzonych przez danego egzaminatora w elektronicznej bazie danych, a tym samym sprawniejszą analizę przyznanych przez niego punktów, bez konieczności pozyskiwania prac w wersji papierowej z archiwum. Pilotaż tego rozwiązania został przeprowadzony w OKE w Krakowie, z obiecującymi rezultatami. Doceniając możliwości, jakie daje digitalizacja różnych procesów, staramy się nie przeceniać takiego typu rozwiązań. Kluczowe dla zapewnienia wysokiej jakości oceniania jest odpowiednie przygotowanie egzaminatorów, które – podobnie jak w latach ubiegłych – będziemy starali się zapewnić działaniami, które przedstawiłem w niniejszym piśmie. Pragnę Pana Rzecznika zapewnić, że zapewnienie zdającym sprawiedliwych, rzetelnych i obiektywnych wyników egzaminacyjnych jest dla nas sprawą najważniejszą.

Z wyrazami szacunku

dr Marcin Smolik

dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

/– podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

w porozumieniu z dyrektorami Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych:

OKRĘGOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA
w GDAŃSKU
DYREKTOR

Irena Łaguna
Irena Łaguna

w Gdańsku – Panią Ireną Łaguną

.....
DYREKTOR
OKRĘGOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
w JAWORZNI

Robert Wanic
Robert Wanic

w Jaworznie – Panem Robertem Wanicem

.....
Dyrektor
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
w Krakowie

Lech Gawryłow
Lech Gawryłow

w Krakowie – Panem Lechem Gawryłowem

.....
DYREKTOR
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
w ŁOMŻY

dr Agnieszka Barbara Muzyk
dr Agnieszka Barbara Muzyk
Dyrektor

w Łomży – Panią dr Agnieszką Barbarą Muzyk

.....
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
w Łodzi

Marek Szymański
Marek Szymański

w Łodzi – Panem Markiem Szymańskim

.....
DYREKTOR
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
w POZNANIU

Marcjanna Klessa
Marcjanna Klessa

w Poznaniu – Panią Marcjanną Klessą

.....
DYREKTOR
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
w WARSZAWIE

Anna Frenkiel
Anna Frenkiel

w Warszawie – Panią Anną Frenkiel

.....
DYREKTOR
Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej
we WROCŁAWIU

Piotr Świądrych
Piotr Świądrych

we Wrocławiu – Panem Piotrem Świądrychem